

СОКРАТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТИ

Коли аналізуєш фундаментальні проблеми людського буття, то мимоволі на думку спадає давно сформульована мудрість про те, що історія повторюється, що нове – це добре забуте старе, і що немає нічого вічного під сонцем. І зараз, черговий раз пишучи на теми людини, освіти, навчання і виховання, я ловлю себе на думці, що це вже було в історії і не один раз. Дійсно, якщо ми зануримося у принципіві, парадигмальні засади сучасної освіти, то побачимо своєрідні "хвилі" змістовного філософсько-освітнього усвідомлення сутності, форм і методів навчання і виховання, які час від часу повторюються. В цьому контексті досить яскравим прикладом можуть бути погляди блискучого Сократа. Складається враження, що основні принципіві висновки, ним сформульовані, могли б цілковито ввійти до найвищих стандартів педагогічної, освітньо-філософської думки сьогодення.

Сократ справедливо вважається засновником принципу людиноцентризму у давньогрецькій філософії. Таким чином він чітко окреслив головний предмет філософських розмислів про світ і сенс життя в цілому. Цим Сократ фактично висвітлив стрижневу проблему людського буття: його людиномірний зміст. "Висловись, щоб я тебе побачив" – ці слова великого грека є красномовною ілюстрацією розуміння ним сутності людського: не зовнішнього, а внутрішнього. За думкою Сократа, людина є доброю від природи, незалежно від походження і статі. Вона необмежена у своїх здібностях і талантах, а тому здатна до самовдосконалення ("Навіть раба можна навчити математики"). Критерієм ж останнього є людські чесноти, центральним серед яких виступають знання. "Існує лише один бог – знання, і лише один диявол – невігластво", – підсумовує Сократ

Сократ – давньогрецький філософ, родом із Алопеки (Аттика). Син каменяра (скульптора, каменотеса) Софронікса і повитухи Фенарети. Засуджений афінським судом до смерті.

«Заяву подав і клятву приніс Мелет, син Мелета із Пітфа, проти Сократа, сина Софронікса із Алопеки: Сократ винен в тому, що не шанує богів, яких шанує місто, а вводить нові божества, і винен в тому, що розбещує молодь; а покарання за те – смерть»

Історичний контекст: розквіт афінської демократії за Перікла і повільні, але неухильні її деформації, пов'язані з невдалою Пелопоннеською війною зі Спартою.

Філософсько-інтелектуальний контекст: величезна кількість видатних особистостей у різних сферах суспільного життя, в тому числі у філософії.

Феномен Сократа: «Сократа називали... мудрецем, наймудрішим із людей». Діоген Лаертський наводить слова з платонівської «Апології Сократа»: «Хоч мудрий Софокл, Евріпід ще мудріший, Але вище всіх Сократ своєю мудрістю».

Парадокс Сократа – відсутність філософських творів. Діалог як спосіб життя і філософствування був причиною літературної безмовності Сократа, його свідомої відмови від письмових творів. У «Федрії» він каже, що письмовий твір не тільки не може відтворити справжнього діалогу і замінити його, але й стає перешкодою на шляху спілкування людей: адже книгу не запитаєш, як запитуєш живу людину, а якщо і запитаєш, то вона відповість «одне і те ж». «Письмові твори, створюючи ілюзію влади над пам'яттю, прищеплюють «забудькуватість», бо в такому разі «буде позбавлена вправи пам'ять».

Місія Сократа: він чи не вперше в історії західноєвропейської культури обґрунтував людину у якості центральної проблеми філософії.

«Зрозумівши, що філософія фізична нам байдужа, він став міркувати про моральну філософію».

«Він першим став міркувати про спосіб життя і першим з філософів був страчений по суду».

Філософсько-освітня парадигма Сократа: знання як найвище благо; формування поняття як квітесенція знання.

Сократ вважав, що здобування знання про людину є першою і найголовнішою метою як філософії, так і будь-якої людини.

«Я скажу, що щодня бесідувати про доблесті і про все інше, про що я з вами бесідую, мордуючи і себе, і інших, є до того ж найвеличніше благо для людини».

«Сократ досліджував моральні чесноти і першим спробував давати їх загальні визначення (адже з тих, хто міркував про природу, лише Демокріт дещо торкався цього і певним чином дав визначення теплого і холодного; а піфагорійці – раніше нього – робили це для дечого, визначення чого вони зводили до чисел... Між тим Сократ... шукав суть речі, оскільки він прагнув робити умовиводи, а начало для умовиводу – це суть речі;... Дві речі можна по справедливості приписувати Сократу – доведення через наведення і загальні визначення: і те, і інше стосується начала знання»).

«Він казав, що є одне лише благо – знання і одне лише зло – невігластво».

«Немає нічого сильнішого від знання, воно завжди і у всьому пересилує і задоволення, і все інше».

Сократ був переконаний, що погані вчинки людей зумовлені незнанням доброго. Тому знання – це запорука усіх чеснот людини та її добрих вчинків.

«Знання, відділене від справедливості та іншої чесноти, уявляється крутіством, а не мудрістю».

«Хто мудрий, той і добрий».

Сократ закликав шанувати дельфійське прислів'я «Пізнай себе». Цей смисл він повторював не один раз, говорячи про себе самого.

«Про себе я знав, що я просто нічого не знаю».

«Я знаю, що я нічого не знаю».

Інтелектуальний індивідуалізм Сократа: полягав у його глибокій переконаності рівності всіх людей у можливостях здобування знання. Пізнавальні здібності не залежать від природи людей.

«Сократів індивідуалізм найбільш чітко виражено в його знаменитому вченні про самодостатність доброї людини».

«Обстоювання Сократом автономії етики (тісно пов'язане з його упертим нехтуванням проблемами природи) знайшло свій вираз, зокрема, в його доктрині самодостатності або автаркії «добродесного» індивіда»

Метод Сократа: створення особливої атмосфери, яка давала б можливість повного саморозкриття здібностей людини.

«Згідно з Сократом... справжнього знання, мудрості й добродесності можна навчити лише одним способом, що за описом нагадує допомогу породіллі (маевтика)»

«Маевтика» – це друге народження людини, яке ... є духовним, світоглядним, інтелектуальним і моральним... «Маевтика» – це навіть не стільки шлях до знань, як принципова умова досягнення мудрості»

Принцип «агони» як мирної змагальності, ключовими елементами якої є «сократова інтуїція» і «сократова іронія». Перша – це система навідних питань, відповідаючи на які співбесідник поступово сам переконується у неправильності (не повній правильності) раніше висловлених ним суджень («Я знаю, що я мало знаю»). Друга – жартівливо спотворена позиція вчителя, яка підкреслює його удаване незнання на протигагу схваленій самовпевненості учня. Таким способом Сократ доводив свого опонента до істини або омани, допомагав йому шліфувати мислення, сприяв розумінню того факту, що істина – це шлях, в якому немає завершення.

Список використаної літератури:

1. Аристотель. Метафизика // Сочинения в четырех томах. – Т. 1. / Ред. В. Ф. Асмус. – М. : Мысль, 1976. – С. 5–367.
2. Асмус В. Ф. Античная философия. Учеб. пособие. Изд. 2-е, доп. – М. : Высш. школа, 1976. – 543 с.
3. Диоген Лаэртский О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии; Общ. ред. и вступит. статья А. Ф. Лосева. – М. : Мысль, 1979. – 620 с.
4. Муляр В. І. Платон versus Сократ: концепція людини // Zbiór artykułow naukowych. Konferencj i Miedzynarodowej Naukowo – Praktycznej " Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka. ". (30.03.2016-31.03.2016). – Warszawa: Wydawca: Sp. z o. o. "Diamond trading tour", 2016. – Str. 109-112.
5. Муляр В. І. Філософсько-освітні погляди Сократа // Придніпровські соціально-гуманітарні читання. Матер. III всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю (м. Дніпропетровськ, 29 листопада 2014 р.): у 4-х частинах. – Д. : Інновація, 2014. – ч.4. – С. 102-104.
6. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1. / Перекл. з англ. О. Коваленка. – К. : Основи, 1994. –444 с.
7. Платон. Апология Сократа // Платон. Апология Сократа, Критон, Ион, Протагор / Общ. ред. А.Ф. Лосева и др.; Авт. вступит. статья А. Ф. Лосев; Примеч. А. А. Тахо-Годи; Пер. с древнегреч. – М. : Мысль, 1999. – С. 70–96.
8. Таранов П. С. Анатомия мудрости: 120 философов: в 2-х т. – Т. 1. – Симферополь : Реноме, 1997. – 624 с.
9. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии : Учебн. пособие для филос. фак. И отделений ун-тов. – М.: Высш. школа, 1981. – 374 с.